

Roel Tanja

Een korte geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog

BBNC uitgevers,
Amersfoort, 2013

Inhoud

Woord vooraf	7
Proloog	11
1939	17
1940	28
1941	51
1942	70
1943	101
1944	125
1945	158
Epiloog	190

1939

Inval in Polen

De ondertekening van het Molotov-Ribbentropact maakte voor Duitsland de weg vrij om Polen binnen te vallen – er zou geen verzet komen van Sovjet-zijde. Net als in Oostenrijk en Sudetenland woonden er nogal wat Duitstaligen in het oosten. Met name in de Vrije Stad Danzig en Oost-Pruisen, die van de rest van Duitsland waren afgesneden door Pools grondgebied. Toch maakte Hitler zich druk over de legitimiteit van de inval; hij gaf Reinhard Heydrich, tweede man van de SS en het hoofd van de RSHA (*Reichssicherheitshauptamt*), de overkoepelende inlichtingendienst, opdracht daar zorg voor te dragen.

Heydrich ontwikkelde een plan en schakelde daarbij zijn ondergeschikte Alfred Naujocks in. Naujocks viel met een groep mannen, verkleed in Poolse soldatenuniformen, de kleine radiozender van het Duitse Gleiwitz aan. De aanwezige medewerkers van de zender werden met gemak uitgeschakeld, voor de vorm werd er wat in de lucht geschoten. Er werd door een van de soldaten in het Pools een anti-Duitse rede op de zender voorgelezen. Het lukte echter niet om verbinding te maken met een grotere Poolse zender, waardoor de speech van vier minuten nauwelijks door iemand gehoord werd. Voor de deur werd er ook nog een door de groep meegenomen en eveneens in Pools uniform gestoken, verdoofd concentratiekampslachtoffer – het ‘conservenblik’ zoals diens cynische bijnaam luidde – doodgeschoten en achtergelaten.

Heydrich en Naujocks waren ontevreden, zij vreesden dat de slappe affaire hun de kop kon gaan kosten. Maar Hitler was wel tevreden; hij had immers zijn incident. Na Operatie Tannenberg kon de inval in Polen beginnen.

De VS blijven neutraal

Hitler was dan tevreden over de gebeurtenissen in Gleiwitz (en soortgelijke incidenten), de Engelsen en Fransen waren niet onder de indruk. Zij eisten dat Duitsland zich zou terugtrekken. Toen daar geen gevolg aan gegeven werd, verklaarden zij op 3 september de oorlog aan Duitsland. Dat was een enorme en onverwachte tegenvaller voor Hitler en de zijnen. Maar een andere potentiële tegenstander, de Verenigde Staten, verklaarde op 5 september neutraal te blijven.

De publieke opinie in de VS was sterk anti-oorlog, er heerste een sterk gevoel van isolationisme – het buitensluiten van anderen. Een van de tegenstanders van oorlog was Joseph Kennedy (de vader van de latere president), die de Amerikaanse ambassadeur in Londen was – een beloning voor zijn grote donaties aan de verkiezingscampagne van president Roosevelt. Binnen de VS was de belangrijkste woordvoerder voor neutraliteit de nationale held Charles Lindbergh – de man die als eerste de Atlantische Oceaan overvloog. Hij was het gezicht van de *America First*-beweging, maar toonde ook duidelijke antisemitische trekjes; zo waarschuwde hij voor de vermenging van Europees bloed met vreemde rassen. Ook Lindberghs vriend en medestrijder, de autofabrikant Henry Ford, onthield zich niet van racistische en vooral antisemitische uitspraken.

Franklin D. Roosevelt ging dit najaar op voor een, ongeken-
de, derde termijn als president. Hij beloofde dat er geen Amerikaanse jongens in het buitenland zouden hoeven vechten. Maar anderzijds verbood hij het de Amerikanen niet. Ook stond hij toe dat er, in strijd met het neutraliteitsprincipe, wapens aan Engeland werden verkocht, via een ‘cash & carry’-systeem.

Saar-offensief

Frankrijk had de Polen beloofd dat het Duitsland zou aanvallen bij een eventuele aanval op Polen. In de nacht van 7 op 8 september begonnen 11 Franse divisies, veel minder dan de beloofde 35 divisies, op te trekken tegen Saarland – een deelstaat die in 1935 met een overweldigende meerderheid had gestemd voor aansluiting bij Duitsland. De weerstand van de Duitsers was gering, de volledige Wehrmacht was ingezet bij de strijd in Polen.

Uiteindelijk veroverden de Fransen een strook grensgebied van zo'n 30 bij 8 km. Daar stootten zij op de beruchte Duitse verdedigingslinie, de Siegfriedlinie. Men besloot die niet aan te vallen. Als de Fransen echt Duitsland hadden willen aanvallen, lagen de plannen van de Franse opperbevelhebber Maurice Gamelin klaar om dan via de neutrale Lage Landen een omtrekkende beweging te maken om de Siegfriedlinie te ontlopen. Maar zoiets kon niet eerder geschieden dan in het voorjaar van 1941, als alles in gereedheid gebracht zou zijn. Met het Saar-offensief vonden de Fransen dat zij aan hun verplichtingen jegens de Polen hadden voldaan.

Toen op 21 september de Poolse nederlaag aanstaande leek, gaf Gamelin het bevel om terug te trekken. Dat gebeurde in fasen: de tankbataljons op 23 september, een week later gevolgd door de infanterie-eenheden. Op 4 oktober waren de Fransen weer terug in eigen land, alleen een kleine eenheid lichte infanterie bleef voor de schijn achter. Toen de Duitsers op 16 oktober zelf begonnen op te rukken, werden ook die laatste troepen teruggehaald. Tijdens het Saar-offensief sneuvelden aan beide zijden nog geen 200 mannen.

17 SEPTEMBER

Russen vallen Polen binnen

In het Molotov-Ribbentroppact waren ook geheime clausules opgenomen. In een ervan hadden de Duitsers en Sovjets het Poolse grondgebied onderling verdeeld. Op 17 september viel ook de Sovjet-Unie Polen binnen. Met een strijdmacht van zo'n 620.000 man, 4.700 tanks en 3.300 vliegtuigen werden steden als Vilnius, Białystok en Lemberg (Lvov) snel veroverd. Het Poolse leger was namelijk helemaal op het westen gericht; men had gedacht dat de Sovjet-Unie neutraal zou blijven.

De Duitse opmars in Polen vorderde gestaag, hoewel de Poolse tegenstand sterker was dan verwacht. De mythe dat de Polen met paarden de tanks van de Duitsers te lijf gingen, was echter flauwekul – de Polen zetten hier honderden pantservoertuigen tegenover. Ook de Poolse luchtmacht werd niet vernietigd, zoals vaak werd beweerd. Dagenlang werden luchtgevechten uitgevochten en uiteindelijk wist het grootste gedeelte van de Poolse luchtvloot via het bevriende Roemenië te ontkomen.

Op 8 september naderden de Duitsers de hoofdstad Warschau, en vier dagen later was de stad omsingeld. De Poolse regering weigerde echter zich over te geven of over vrede te onderhandelen. Hun strijdplan bestond vooral uit het zo lang mogelijk vasthouden van wat het 'Roemeense bruggenhoofd' werd genoemd, het ruige gebied in het Poolse zuidoosten dat aan Roemenië grensde. Men hoopte zodoende de Fransen en Engelsen over te halen om zich in de strijd te werpen – vergeefs, bleek achteraf. Wel konden zodoende nog tienduizenden soldaten via Roemenië ontsnappen en in het westen de strijd voortzetten.

De Russische inval in Polen werd door Frankrijk en Engeland min of meer genegeerd; zij vaardigden in ieder geval geen oorlogsverklaringen uit.

Lord Haw-Haw

De Duitse nazi's waren zich zeer wel bewust van de mogelijkheden van de inzet van de media voor propagandadoeleinden. Ze wilden ook graag de Britse radioluisteraars bewerken. Hiervoor werden een aantal Engelssprekenden ingezet, van wie Lord Haw-Haw uiteindelijk de bekendste werd. Deze bijnaam ontstond toen de journalist Jonah Barrington een Duitse omroeper omschreef als: 'Lord Haw-Haw van zender Zeesen; hij spreekt Engels als een paard op een manier van verdomme-ga-uit-de-weg.' Wie Barrington precies bedoelde, is nooit helemaal duidelijk geworden, maar de naam Lord Haw-Haw bleef hangen.

Het was tenslotte William Joyce, Amerikaan van geboorte, maar opgegroeid in Ierland, die zich de naam toe-eigende. Joyce was lid geweest van de BUF, de Britse fascistische partij. Hij ontvluchtte Engeland toen het hem duidelijk werd dat fascistten geïnterneerd zouden worden. Hij vertrok naar Duitsland, alwaar hij op 17 september een baan als radiopresentator kreeg. Na verloop van tijd noemde hij zichzelf op de radio: 'William Joyce, ook bekend als Lord Haw-Haw.' Het was in Engeland niet verboden om naar deze Duitse uitzendingen te luisteren – hoewel dat wel werd ontmoedigd – en in 1940 luisterden er gemiddeld 6 miljoen mensen in het Verenigd Koninkrijk altijd naar Lord Haw-Haw, en 18 miljoen soms. Het was voor de luisteraars een welkome afwisseling op de stroom BBC-propaganda.

De laatste radio-uitzending van de tot Duitser genaturaliseerde William Joyce was op 30 april 1945. Hoorbaar dronken nam hij afscheid met: 'Heil Hitler en vaarwel.' Hij werd door de Britse troepen nabij Hamburg opgepakt en opgehangen wegens 'landverraad', hoewel hij nooit Engelsman is geweest.

De Slag om Changsha

Japan was al in 1937 China binnengevallen. Mantsjoerië en een groot stuk van het noordoosten was veroverd, met inbegrip van de belangrijke steden Beijing, Shanghai en de toenmalige hoofdstad Nanking. In december 1937 vond de Verkrachting van Nanking plaats, waarbij de Japanners als beesten tekeergingen. Minimaal 300.000 burgers werden vermoord, verkrachtingen vonden systematisch plaats. Een krant uit Tokio berichtte zelfs dat twee officieren een wedstrijd deden wie als eerste 100 mensen zou doden met het zwaard.

Een tegenvaller ondervonden de Japanners in juli 1939 toen zij bij Halhin Gol werden verslagen door de Sovjets, onder leiding van generaal Zjoekov. Deze strijd was onderdeel van de Japans-Russische Grensoorlog, die na ondertekening van het Molotov-Ribbentrop-pact opgeschort werd.

Gefrustreerd probeerden de Japanners Changsha, de hoofdstad van de Chinese provincie Hunan, te veroveren. Tot ieders verbijstering wisten de Chinezen, onder leiding van generaal Xue Yue, de aanval af te slaan – een huzarenstuk dat hij nog tweemaal zou herhalen. Chiang Kai-shek, de regeringsleider van de nationalistische Kwomintang, verkreeg hierdoor een enorm prestige in het buitenland. Verbijsterend was wel dat de Japanners tijdens de slag openlijk gebruikmaakten van gifgas – iets wat in strijd was met de Conventies van Genève.

De stad Changsha zou een van de meest bevochten strijdtonelen worden van de Tweede Wereldoorlog; ook in 1941, 1942 en 1944 vielen de Japanners de stad aan. Pas na de laatste slag werd de stad door het Keizerlijke Leger ingenomen. Maar de eerste Slag om Changsha was tijdens de oorlog de eerste nederlaag van een van de asmogendheden in de oorlog.

Bombardement van Warschau

De Duitsers hadden in 1937 al geoeffend met terreurbombardementen op steden door het platgooien van Guernica tijdens de Spaanse Burgeroorlog. Een van de gruwelijke nieuwigheden was het platgooien van steden, zowel om militair-economische redenen als om de bevolking te demoraliseren. Dit laatste effect werd nooit bewezen.

In Polen wilden de Duitsers al op de eerste dag een bombardement uitvoeren, maar slecht zicht weerhield hen ervan. De dagen erna werden er wel bombardementsvluchten uitgevoerd, met name op Poolse militaire posities en de linkeroever van de rivier de Wisła (Weichsel/Vistula). Op 13 september werden voor het eerst duikbommenwerpers ingezet en werden er brandbommen afgeworpen. Op 25 september kwam de eerste grote luchtaanval, waarbij 500 ton hoogexplosieve bommen en 72 ton brandbommen werden gegooid; in totaal werden er boven Warschau zo'n 1.150 vluchten door de Duitsers uitgevoerd op deze 'zwarte maandag'.

Het centrum van Warschau was zwaar beschadigd en twee dagen later zouden de Duitsers de stad binnenvallen. Maar dat betekende niet dat het grote bombardement nu zo'n succes was geweest. Door de zware rookontwikkeling van de branden, was het zicht zeer matig geweest. Een groot deel van de bommenlading was daarom op de Duitse posities in het noordoosten terechtgekomen, wat voor flink wat slachtoffers had gezorgd. De animositeit tussen de Wehrmacht en de Luftwaffe liep dan ook flink op. Dat de landmacht op 26 september drie belangrijke Poolse forten had veroverd, was een veel zwaardere klap geweest voor de verdedigers. Uiteindelijk zouden in de strijd zo'n 40.000 Polen omkomen en 40% van alle gebouwen liep ernstige schade op.